

ROZHLEDY

SOCIÁLNÍ, POLITICKÉ A LITERÁRNÍ.

Redaktpr a vydávateľ:

JOSEF PELCL.

V Chrudimí.

Tiskem F. Hoblíka v Pardubicích. -- Nákladem vlastním.

1895.

majetkem lidstva, nemá dáti na sebe dlouho čekati. Sociální demokracie v tom ohledě k němu nezaujala korrektní stanovisko. Pravím to bez předsudku a vášně. Teprve pod nárazy ethického hnutí si jej přesněji uvědomila. Ale na užítí, provedení ještě nepomýšlí. V tom jest mnoho osudného fatalismu. Sociální demokracie klidně čeká, až plutokratický proces dovine se jaksí po hegelovsku k svým posledním konsekvencím. Konce ty přijdou zcela jisté. Až centralisace privátního kapitálu a rozloučení společnosti v proletariát a plutokracii bude úplné, dokonalé, hotové, nadejde perioda kolektivismu, sociálního státu, společenské obnovy. Ale ti, kdož do něho vkročí, budou syny staré doby, starých dispoic psychických, nijak nesouhlasících s novým řádem, nepodmiňujících nový útvar. — — —

Nové proudy a dekadence.

Napsal F. V. Krejčí.

Hluboký obrat myšlenkový, jehož jsme v posledních letech u mladého našeho pokolení svědky, není představován pouze hnutím pokrokovým. Znamená-li toto — jako (již) do jisté míry i předcházející mu realism — obrat v nazírání na úkoly národní a lidové politiky (se souvisícím s tím ovšem obratem v pojetí otázky sociální a jiných kulturních) — vyvíjel se současně a rostl v osamělých hlavách nový pro nás směr výlučně literární, umělecký, jenž tyto své mladistvé představitele oddělil hlubokou propastí od ostatního našeho světa literárního. Myslím totiž dekadentní, úpadkovou poesii, jež ohlašována byla sice již před lety porůznu (na př. v básních pp. Jarosl. Kvapila, Otak. Auředníčka a Jarom. Boreckého), ale v posledních těchto dvou letech vyhranila se v několik tak ostře a intenzivně tímto směrem vypracovaných básnických individualit (jmenuji jen jako nejvíce do očí bijící pp. Jiř. Karáska, Arnošta Procházku a Otak. Březinu), že lze již dnes skutečně mluvit o dekadentním směru v české poesii jako věci hotové a počítati s ním jako s činitelem tím důležitějším, že roste s nejmladšími našimi literárními pracovníky, s těmi, na nichž spočívati bude kdys zodpovědnost za ráz a hodnotu naší literatury v příštích desetiletích. Ti, na nichž spočívá dnes, nemají pro práci těchto mladých dekadentů než rozhorlení a posměch. Utrvzují se ve svém domnění, že práce tato ničeho neznačí, že zanikne jak bublina, a nepokoušejí se proto ani ji pochopiti a vysvětliti. Až pak jednou proud ten strhne na sebe vedení — v poesii se to alespoň stane jisté — sprásknou ruce a budou v úžasu a zděšení volati: Jak mohlo něco takového v Čechách vyrůst? A pak se budou sypati hřmící kletby vlastenecké a poukazy na národní povinnosti literatury — ale bude pozdě. Bude se krátce opakovati s touto mladou literární generací, co se dnes děje s politickou: bude odmítána a odsuzována, poněvadž nebyla dříve vedena a pochopována.

Zde nám však nejde o to, abychom zachraňovali před přívalem dekadence dnešní naše literární pilíře, nýbrž, abychom se dotknuli poměru, v jakém k tomuto směru může státi hnutí pokrokové. Ono bylo od samého vzniku z velké své části hnutím literárním (jen že neseným ne od literátů,

nýbrž politiků, a odtud další směr jeho rozvoje), obráceným především k Západu, svádějícím k nám nejvýznačnější proudy dnešní jeho kultury — a ta je charakterisována přece nejurčitěji a nejostřeji dekadencí. Jisté společné body mezi naším hnutím pokrokovým a dekadentním podávají se tím již tedy samy. Ale konkrétním podnětem k těmto úvahám jest přímý výzev z tábora dekadentů, adresovaný přímo na nás. Myslím totiž na článek Literárních Listů brněnských (č. 20. t. ročníku), jenž pod názvem Nové Proudy zabývá se literárním stanoviskem loňského pokrokového čtrnáctidenníku téhož jména (výjimečným stavem zastaveného) a poněvadž se mu toto nezdá dosti určitě vysloveným, dotýká se Rozhledů, z jejichž porůznych míst soudí, že strana pokroková stojí ku směru úpadkovému v odporu.

To jest ovšem pravda, neboť pokud jest strana pokroková stranou politickou a společenskou (resp. u nás národní stranou českou jako každá jiná), nemůže tam, kde jest jako celek představována, pohlížeti příznivě na dekadenci a dokonce ji podporovati. (Právím: kde jest jako celek představována proto, že jednotlivci příslušenství k ní jako straně politické nemůže určovati jeho vkus a stanovisko umělecké, diktované jinými svazky duševními). Ale jako strana nemůže pokroková strana pohlížeti na dekadenci směr příznivě, poněvadž jeho nejkrajněji vyvinutý exotický ráz odporuje — alespoň pro tuto dobu — nanejvýš a naprosto jejím cílům a snahám jako strany české a národní. A pak jako strana lidová, tkvící na principu hromadnosti, upoutaných sociálních svazků, co největšího prospěchu všech, stěží se může snést s principem individualismu, závratně vyvršeného a od svého sociálního okolí a povinností k němu odtrženého „já“, jež je přec alfou a omegou úpadkového názoru světového.

To ovšem pan autor onoho článku dobře ví a také se nesnaží opak toho dokazovati. To jsou jednou dva krajní póly, jimiž možno své žití ve společnosti pojímati, poly diametrálně od sebe vzdálené a nesmířitelné. Ani nejtlustší folianty, napsané o těchto věcech, nemohly by ze člena demokratické strany v dnešním našem momentu národním a sociálním udělati dekadenta, není-li k tomu dán celý sklad jistých podmínek fyziologických i kulturních, tak jako nevypěstujeme na žitném láně mezi prostými klasy nádherný exotický květ. „Dekadence jest světový názor,“ praví se v onom článku, „činící sobě zadost vyvrcholením, majestátným a závratným nastřmením kultury a umění. Vybranost, nejvyšší jemnost, delikátnost jsou její příznaky. — Individuum vyšvihne se nad celek, jemné, nervosné zcitlivělé, etherisované. — Jest tedy opakem, protivou hromadnosti, kolektivnosti, která chce míti všecky jedince stejně zformované. S té stránky by odpor proti dekadenci, jakým naplněny byly Rozhledy, byl správný.“

Nyní však přijde to nejzajímavější. Celý onen článek o Nových prouděch vybíhá, když byl prve ukázal k přirozenému zásadnímu sporu mezi stanoviskem dekadence a strany pokrokové, ku konci ve výtku, proč prý strana pokroková dekadenci směr nepodporovala, ba proč prý dokonce nevytkla dekadenci pro původní tvorbu literární za vůdčí princip? Strana pokroková právě proto, že má program dekadenci úplně opačný, měla k ní prý ve vlastním zájmu zaujati benevolentní stanovisko. — Tento závěr, na prvý pohled absurdní a těžko pochopitelný, jest odůvodněn však způsobem nanejvýš zajímavým a zasluhujícím odpovědi.

Dekadence není totiž spisovateli onoho článku sama sobě účelem, nýbrž stavem přechodným, pomáhajícím rychleji končiti éru starou, aby

tím rychleji z ní vyrostla nová. „Dekadence rozhodně není stav trvalý. Ty nebetyčně nakupené hory kultur se rozpadnou a z černého, šťavnatého rumu vyroste útvar nový — hromadnost, demokratičnost.“ Strana pokroková, jejíž program jest právě charakterisován dvěma těmito posledními slovy, měla prý proto přijati úpadkový směr literární do svého programu a „na ten čas“ pracovati pomocí jeho k uskutečnění svých cílů. Či jinak řečeno: měla by užiti toho, co se dnes jejímu duchu a směru nejvíce přiči za nástroj k rozrušení této společnosti, aby tím rychleji na troskách jejích mohla vyrůstiti společnost nová. A naši mladí dekadenti mají se seškupiti, „aby dekadentní náladu vstříkali do všech koutů a pórů společenské organisace a přivodili tak záhubu dekadence dekadenci, což bude východiskem k založení nové éry, kolektivně.“

To jest myšlenkový pochod určitý a jasný. Jak viděti, mluví z něho někdo, kdo jest vším možným jiným, jen ne — dekadentem. Pravý dekadent — determinovaný k tomu celým svým ústrojím psychickým a nervovým (a to musí býti, jinak není jeho dekadentní mluvení a básnění upřímným) — nese s jakousi cynickou hrdostí toto jméno, vidí v sobě syna bohaté, ale přezralé a chorobně jemné civilisace, jejíž myšlenkové a umělecké rozkoše chovají pro něho samy v sobě svůj cíl, jenž nechce společnost a civilisaci jinou, jenž se vznešeným smutkem a radostnou resignací vidí chýliti se slunce své kultury k západu a nežli noc nastane chce vyzpívati svou píseň konce a rozkladu s celým křečovitým vypjetím všech jemných strun své duše. Po nás potopa! — toť pravé heslo dekadence a ne naděje v éru lepší. Toto stanovisko vidí za dekadentní literaturou její kořeny sociologické a třídní. Raffinovanosti a jemnosti, provázející hnilobu a rozklad v literatuře, jeví se mu pouhým odleskem hniloby a rozkladu třídy, jež dnešní kapitalistickou společnost nese — třídy měšťanské. Dekadenční literatura — tak se tam soudí — jest posledním výstřelkem, fosforečným leskem hniloby, v němž hyne buržoasie, fysicky i mravně degenerovaná. A jako na poli hospodářském hledí socialism dohnati důsledky dnešních nesrovnalostí třídních k nejkrajnějšímu vyčerpání a následujícímu sřícení, z něhož by vyvstaly řády nové, zdravější, tak vítá úpadkové nálady v literatuře jako lučavku, jež bude pomáhati rozrušovati dnešní svazky myšlenkové a společenské. A čím dříve se jí to podaří, tím pro společnost lépe. Přirozený závěr by pak ovšem byl: žeňme dekadentní směry do krajnosti, vstříkujeme dekadentní náladu „do všech koutů a pórů společenské organisace“ a přivodíme tak „záhubu dekadence dekadenci“, totiž urychleme úpadek dnešního řádu podporováním úpadkových názorů a stavů.

To by byl závěr nejdůslednější, jen že až k němu nedocházejí ani nejpravověrnější socialisté. Jak se lze přesvědčiti z hlasů všech vážnějších orgánů sociální demokracie vůči dekadentním spisovatelům, zůstává se tam na jistém rezervovaném, řekl bych škodolibém stanovisku. „Jen si žeňte své raffinementy a svou degeneraci do poslední krajnosti; čím více, tím lépe pro nás, neboť pracujete nám do rukou; nás však nic nenutí, abychom to dělali po vás“ — to jest as tenor těchto hlasů. Není však řeči o tom, že by socialism sám se měl dekadentní literatury chopiti jako nástroje svých cílů. Měla by to činiti strana pokroková?

Celý omyl spočívá zde v tom, že se pokrokové straně přisuzuje stanovisko marxistické a kolektivistické více než třeba. Soudí se tak patrně i základě programu pokrokové mládeže slovanské z prvních let hnutí. A zapomíná se, že jako hnutí mládeže šlo rychle periodami svého kvasu

rozvoje a že dnes z těchto dětských plenek vyrostlo ve stranu, jež má právě před sebou úkoly a cíle národní a v mezích jejich pracuje (to budiž zvláště s důrazem uvedeno vůči známým denunciacím v různých cizojazyčných listech z poslední doby), proč by tedy sahalo k tak násilným experimentům literárním, jež se přčí jejímu duchu a zásadám? To by bylo přes čirým macchiavellismem, svěcením prostředků účelem, snižováním literatury na pouhý nástroj, vlastně na otravný, rozrušující jed v ruce zájmů sociálních, a nikdo přes nevyslovoval dosud zásady, že literatura má být sama sobě účelem s takým důrazem, jako právě dnešní dekadenti. A má-li se jí již užiti k účelům společenským, smí se to státi — nemá-li jinak důstojnost její být porušena — jen tam, kde probouzí sympathie lidí k sobě, kde utužuje svazky společenského spoluzití a ne kde by — jak se radí — byla ve službách třídní zášti, škodolibosti a destruktivních snah. Ostatně, kde pak by ta dekadentní lučavka načinila největších spoust, kdyby byla v ruce strany tak lidové, jakou je pokroková? Zajisté tam, kde by měla, totiž ve vyšší kapitalistické buržoasii, ne — tam působení pokrokové strany nezasahá. Strana pracuje mezi třídami lidu a ten by odnesl duševní a mravní výsledky tohoto destruktivního literárního směru. Byl by úpadkovými bacilly nakažen a rozežírán, a to bezúčelně, nezaviněně, uměle, neboť až dosud nemá k tomu nijakých přirozených dispozic. Ten lid, jenž dnešním stavem nejvíce trpí, jenž má v nové sociální éře přijíti ku svému právu a jenž, aby toho práva si zasloužil, má být již předem pro tuto lepší éru vychováván a uzpůsobován. A to se může státi vším jiným, jen ne dekadencí. K tomu je zapotřebí právě opačného křídla literatury, altruistního, sociálního (jaké představují na př. Rusové), jako zdravé protiváhy naproti společensky neblahým účinkům křídla individualistního, představovaného dekadencí. Nepravím, že sluší ono více ceniti než toto, nýbrž mám na zřeteli pouze jejich různé účinky na zdraví neb chorobu společnosti. A společnost neb národ má přes vždy právo, aby podporoval, co mu je zdravo, a potlačoval, co organizaci jeho rozrušuje, i kdyby to byla nejkrásnější díla umělecká, neboť — a to nepravím já, nýbrž jeden ze sloupů německé dekadence, Hermann Bahr: „Co vývoji národa překáží a jeho zdraví ochromuje, to budiž, i kdyby to byla nejušlechtilější jemnost v umění, spáleno a zahráno: neboť nad zdarem umění stojí prospěch národa.“

Tím nemá být ovšem ani v nejmenším upřena dekadentnímu umění cena na jiném poli, na tom, kde se ono měří svou samostatnou stupnicí hodnot, na poli svobody umělecké. Tam má jedinec právo rozestřít a vypnouti své mohutnosti k nejbohatšímu a nejjemnějšímu rozkvětu — bez ohledu na povinnosti k okolí — i kdyby uměleckost tohoto rozkvětu měla být vykoupěna za cenu jisté zvrhlosti neb chorobnosti. A že nejvyšší ceny kultury se dnes než za tuto cenu nepodávají, jest pravdou, před níž nelze očí zavřítí. Kdo chce bráti účast na uměleckých a myšlenkových hodech dnešní civilizace ve výběru toho, co má nejjemnějšího a nejušlechtilějšího, jest přímo nucen zapřítí v sobě mnoho prostého, přirozeného, zdravého a dáti se omámiti svůdnými vůněmi dilettantismu a eklekticismu, v nichž malátní vůle a trhají se pouta povinností k celku. Na sebe soustředěné a ebe pozorující Já, opojené rozkošemi, jichž ve své soběpostačitelosti si mí ke poskytnouti, týčí se s hrdým dostiudíněním nad obklopující ho průměr lidového stáda. Princip individualismu a aristokratismu nedá se dnes obejítí, du, kdy společnost skutečně spěje k rozkladu a život jedince vždy více uv ňuje, a ani stoupenec strany, ve svém programu i práci ryze lidové, ne-

mohou ve svém subjektivním životě přes něj přejít. Byli by nuceni zřít se mnohých nejjemněji kultivovaných a nejbohatších strun duše. Strana, v níž politicky a sociálně pracují, nemůže a nechce ani diktovati jim závazné nějaké stanovisko v umění. A tím méně může strana — jako celek abstrahovaný z nesólských jednotlivců nejrůznějšího vkusu a vloh — položit nějaké umělecké credo do svého programu. Neřekne ani: mám literární směr dekadenci ve svém programu (to již z příčin shora naznačených), ale také neřekne: chci podporovati jen směr socialistní, lidový, altruistní — ať by, v našem případě, tento duchu jejímu byl bližší. Něco jiného jest hnutí čistě literární, omezené na pouhé kruhy umělců. Ale strana jako pokroková jest nesena a vedena muži praktického činu a nebylo by přirozeno a zdravo, aby oni řešili theoreticky, způsobem pro množství jejich stoupencův závazným, otázky, jež uzrávati mohou jen ve studovných myslitelů a hlavách uměleckých snůlků.

Ostatně jsou všechny podobné rozpravy a debatty nepředmětnými, pokud zůstávají tyto dvě věci nezodpověděnými otázkami, totiž: Jest jisto, že dekadence v literatuře by mohla mít takové světoborné účinky aneb jest pouze efemerním zjevem, po němž v několika desetiletích vyrostě něco následujícího, nového? A za druhé: Jest tak bezpodmínečně jisto, že po naší éře individualismu nastoupí éra kolektivní? Každá odpověď, zvláště na druhou z nich, předpokládá takovou dávku víry, že ten, kdo by jí byl schopen, již tím přestal by býti pravým dekadentem, totiž indifferentním skeptikem bez oddanosti a nadšení. To by byla víra ve veliký, zářný ideál budoucnosti, jaké jsme jen v řídkých okamžicích schopni, již proto, že jsme tak trochu všickni nakaženi — dekadencí.

V odlehlé dědině.

Studie z moravské vesnice. Napsala Růžena Svobodová.

I.

Jela jsem na Moravu, do neznámé krajiny, mezi neznámé lidi, do vesnice. Tak jsem jela lehce, na nic nemyslila než na cestu, na jízdu samu. Vesele jsem jela. Bylo po jaru a počínající léto v horské krajině mnoho slibovalo! Nežela jsem ve vlaku tiše a klidně, tolik nedočkavosti ve mně bylo, tolik pohybu jako při jízdě na koni, po jitru v mládí a zdraví po rovné silnici slabě zamlženým krajem, kdy se ani klidu nechce, kdy se počne jeti anglickým klusem, jakoby mohla plná nedočkavost ještě předehnat i tak již rozlétlého koně. A vše letí, zdá se, v jarém poskoku a vše je tak drahé a lichotivé, i zavlnění šatu i zapění skřivana i náhlé zaškubání hedvábné, mouchou raněné kůže dobrého koně. Radoat kypivá z rychlého spění, z pojmutí všeho, ze střídání obrazů veškeru mysl naplní. Vše je tak, jako když se v známé klavesy uhodí. Povědomým hlasem odpoví.

Zde je hluboký úvoz k vesničce, zde vysoký jedlový les, tu utrhá se skála a v záhybu rozevře se údolí s bílou myslivnou v dálce, jako na temné podušce na stráni se rýsuje jednotvarého, jedlového lesa. Vše je tak, jak jsme očekávali. I stařenka tu jde neznámá s levým přivřeným jako ochr-